

Sezai Karakoç

EDİTÖRLER

Mehmet Çelik - Yakup Çelik

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

© T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3257

ANMA VE ARMAĞAN KİTAPLARI DİZİSİ
20

ISBN: 978-975-17-3493-8

www.kulturturizm.gov.tr
e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr

FOTOĞRAFLAR
Şaban Abak, İsmail Kesim, Zaman Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Karakutu.com.

TASARIM VE UYGULAMA
Çağrı Rüstemoğlu

YAPIM

Hazar Reklam Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. Kültür Çarşısı No: 7/56-57 İskitler / ANKARA
0(312) 341 22 06

BİRİNCİ BASKI
1000 adet.

BASIM YERİ-TARİHİ
Ankara, 2010.

Sezai Karakoç / Editörler: Mehmet Çelik, Yakup Çelik. - Ankara: Kültür
ve Turizm Bakanlığı, 2010.

464 s.: rnk. res.; 28 cm.- (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları; 3257, Kütüphaneler
ve Yayınlar Genel Müdürlüğü anma ve armağan kitapları dizisi; 20)

ISBN: 978-975-17-3493-8

I. Çelik, Mehmet. II. Çelik, Yakup. III. Seriler
928.94335

“Hızırla Kırk Saat” Üzerine Düşünceler

A h m e t . D e m i r *

“Ve Hızır, geçiyordu o bilinmez yeşilliğini
kentlere serperek: Yeni insanı yeşertmek için.”
(Karakoç, 1995 a: 93).

Kırk bölümden oluşan uzun-şiir niteliğindeki Hızırla Kırk Saat (1967), hayatın her alanına baktığı gibi edebiyata da/şiire de İslami düşünüş/duyuş çerçevesinde, dinî hassasiyetle bakan Sezai Karakoç’un; varoluşu, yaşamı, insanlık tarihini, “iman, idrak, düşünce” merkezinde kavrayışının, sorgulayışının ve yeniden yorumlayışının ifadesidir. Bu nedenle Hızırla Kırk Saat’in çıkış noktası da varış noktası da “Kur’an”dır:

Bu çölde bu uyumsuz evren tüneğinde

Er olan asker olan yalnız biziz

Bedirin ve Kur’anın askerleriyiz

Armağan götürürüz kentlere

Gök armağanı Kur’anı

Açarız dünya önüne bu sofrayı (35. bölümden, Hızırla Kırk Saat), (Karakoç 1969a: 111).

Bu bakımdan Hızırla Kırk Saat, “bu çölde, bu uyumsuz evren tüneğinde” varoluşu, insanların eylemlerini, kentleri, tarihi, zamanı, kısacası dünyayı ‘din-odaklı’ bakış açısıyla gözden geçirmenin, sorgulamanın ve yeni bir şekle büründürme ereğinin ifadesidir. “Karakoç için yalnızca ‘mistik’ bir sorun değildir din, dünyasal bir sorundur da.” (Oktay 2008: 527).

Yukarıda dikkate sunulan çerçeve ışığında, bu yazıda Hızırla Kırk Saat’in tematik yönü incelenecek, Sezai Karakoç’un dinî, mistik kaynaklı felsefesinin Hızırla Kırk Saat’e nasıl yansıdığı ve Hızırla Kırk Saat’ten yola çıkılarak Sezai Karakoç’un yaşama bakıştaki temel felsefesinin ne olduğu değerlendirilecektir. Çalışma, tamamen Hızırla Kırk Saat’in dayandığı felsefi yapının çözümlenmesi üzerinedir. Hızırla Kırk Saat’in tematik olarak kurucu ögesi nedir, yaslandığı temel düşünce/felsefe nedir, nasıl bir tez öne sürmektedir, tez, ileti nasıl sunulmaktadır gibi sorulara aradığımız cevaplar çalışmayı şekillendirecektir.

Hızırla Kırk Saat’in içerik yönüne dair ayrıntılı değerlendirme, eserin felsefi dokusu dikkate alınarak “Hızırla Yolculuk”, “Çağa ve İnsanlık Tarihine Düşülen Notlar”, “Medeniyet Tezi: Diriliş” başlıkları altında yapılacaktır.

* Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi.

“HIZIR’LA YOLCULUK”

Tasavvufî telakkilerde ve halk inançlarına göre Hızır’ın fonksiyonları mistik yola kılavuzluk ve müritlik, kişileri velayet mertebesine erdirmeye, tasavvufî gerçekleri ve sırları öğretme, gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olma, felaketli ve güç durumlarda imdada yetişme, zor durumlarda ve felaketlerde yardımcılık, iyileri mükâfatlandırıp kötülerini cezalandırma, bereket ve bolluğa kavuşturma, savaşlarda yardım etme vb.’dir (bk. Ocak 1999).

Ölümsüzlük suyunu (âb-ı hayatı/bengisuyu) içtiği için ebedî hayata mazhar olan Hızır (bk. Onay 1993) Hızır ile Kırk Saat’te, âb-ı hayat ile birlikte İslamî motifler çerçevesinde insanın, insanlığın, ruhun, çağın dirilişini sembolize eder. Hızır ve âb-ı hayat, “ölümsüzlük” kavramını çağrıştırmaya dolayısıyla İslam uygarlığının dirilişinin, yeniden doğuşunun sembolüdür. Karakoç, “Tarih, Kur’an’dan gelen kevslerle, âb-ı hayatla yıkanacak ve dirilecek. İnsanlığın üstünde ruhun diriliş lambası yeniden yanacak.” (1969 b: 62) şeklindeki inancını Hızır ile Kırk Saat’te Hızır ve âb-ı hayat aracılığıyla ortaya koyar.

Şiirde Hızır’ın başlıca figür olarak seçilişinde şiirin içeriksel kuruluşu açısından şu husus önemlidir: Hızır’da zamana hükmedebilme, zamana tasarruf edebilme yeteneği, zaman ve mekân sınırı olmaktan her ‘an’da ve her yerde bulunma özelliği vardır. Karakoç, bilinçli bir seçimin yansıması olarak şiirin içeriğini Hızır’ın bu özelliğinden yararlanarak kurmuştur. Şiirde Hızır’ın zaman ve mekân yolculuğuna eşlik eden “konuşan-ben”, Hızır sayesinde zaman yolculuğu yapabilmekte, yüzyılları aşarak farklı mekânlara gidebilmekte ve ilk insandan çağın insanına kadar insanoğlunun macerasını verebilmektedir.

Kısacası şiirde, Allah’ın yolu, sırat-ı müstakim, peygamberler aracılığıyla ilk insandan beri zamana ve mekâna hükmetmektedir, iletisini vermek için zaman yolculuğuna çıkmış ve tarihin farklı dönemlerinden fotoğraflar verilmiş, olaylar dikkate sunulmuştur. Ayrıca Hızır ile Kırk Saat’te ‘peygamberler tarihi’ni şiirsellik içerisinde veren bir form oluşturmak adına da Hızır gerekli bir figür olmuştur. Hızır ile Kırk Saat’te, Hz. Zülküf, Hz. Nuh, Hz. Davut, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed gibi pek çok nebinin/peygamberin döneminden bahisler, mucizelerden örnekler söz konusudur ve “peygamber izi’ni, vahiy nişanı’ni” (bk. Karakoç 1980: 34) dikkate sunmak; ‘peygamberler tarihi’ni, tarihe tanıklık eden bir figür aracılığıyla vermek amaçlandığından Hızır seçilmiştir.

Örneğin; Hızır ile Kırk Saat’in 15. bölümünde Kehf sûresinin 60-82. ayetlerindeki Hz. Musa ile Hz. Hızır arasında geçen kıssaya (Hızır’ın, Hz. Musa’ya ilahî hikmeti, ilahî sırrı öğrettiğine) göndermelerde bulunularak Hızır, kendisinin birçok peygamberin dönemine tanıklığını ve onlara yardım etmesini şöyle dile getirir:

*Nuhun bir işçisiydim
Günlüğümü biriktirdim tahta aralarında
...
Ben İbrahim’in sır kâtibi*

*Yakubun dedektifi
Yusufun hapishane arkadaşı
Düş yorumu öğretmeni
Ama görmedim yavuz bir öğrenci
Aydın kılıçların şelâlesi
Musa gibi*

*Öğretmeseydim duvarını devirerek yoksulu kurtarmayı
Çıkartabilir miydi Musa
Mısırdan İsraili
Delmeseydi bir yoksulun övüncü kayığını
Geçirebilir miydi Musa
Kızıldenizden İsraili
Bir vuruşta on pınar
Çıkartabilir miydi çakmak kayalarından
Öldürmeseydim hiç acımadan
Gözünün önünde o çocuğu
Bütün suçsuz çocukların katili
Firavunu boğar mıydı daha yeni kurumuş bir deniz (15. bölümden, Hızır ile Kırk Saat, Karakoç
1969 a: 34-35).*

Bu yolla nebevî silsilenin insanı/insanlığı aydınlığa, kurtuluşa, dirilişe götürdüğü iletisi, her çağa ta-
nıklık eden Hızır tarafından dile getirilir, ortaya konur.

Sezai Karakoç için varoluştan sonsuzluğa dek her peygamber bir dönem, bir dönemeç, bir simge,
bir mucizedir (Su 2003: 16). Bu bağlamda Karakoç, uygarlığın tesisi ve bekası yönünde Âdem'le
başlayıp diğer peygamberlerle devam eden süreçteki "nebevî" olgunun altını çizerek peygamber
eliyle insana ulaşan ve sonu hep uygarlık düşüncesine bağlanan yaşama bilgisinin niteliklerini de ve-
rir (Lekesiz 2003: 28).

Şiirde Hızır, "konuşan-ben"le çıktıkları yolculukta farklı kavramları, kişileri, figürleri, değerleri sem-
bolize edecek şekilde kullanılmışsa da simgesel temsillerin tamamı bireysel anlamda iç yolculuğu
ve tarihsel boyutta zaman yolculuğunu ifade eder. Bu yolculuk bireysel ve tarihsel anlamda insanı/
insanlığı, iman/inanç noktasına götürmenin, İslamî çizgide dirilişin, yeniden doğuşun; tarihin ilk
döneminden içinde bulunulan çağa kadar nebevî silsileyle gerçekleştirilen insanlığa yapılan iman/
inanç, maddeyi aşma, "öte"yi içselleştirme, ilahî kaynak çağrısının simgesel, çağnışimsal ifadesidir.

Kısacası Hızır ile Kırk Saat, bir çağrıdır: İnsanın peygamber çizgisine bakarak, o aydınlıkta kendini ta-
nıması yolundaki çağrı. Bu çağrı Hızır imgesine yüklenerek verilmektedir (Eroğlu 1981: 84). Hızır ile
Kırk Saat'te de ortaya konulduğu şekliyle peygamber çizgisinin son halkası olan Hz. Peygamber ile
birlikte nebevî aydınlık, en kâmil hâlini almıştır. Aslında bütün nebîler/peygamberler, Hz. Peygam-

berin iletisini tarih boyunca insanlara iletmiş ve Hz. Peygamberi muştulamışlardır. Bu muştunun insanlara iletilmesinde Hızır da başlıca rolü üstlenmiştir.

Hızır'la Kırk Saat'te "peygamberlerin izinden gitmek" (bk. Karakoç 1995 b: 11) düşüncesinin şii-
rin dokusuna yerleştirildiğini görmekteyiz. Karakoç "peygamberlerin izinden gitmek" düşüncesini şöyle açıklar:

"Hakikat, ilk insandan beri sancaktarlarını bulmuştur. En büyük sancaktarlar, hakikat sancaktarları peygamberlerdir. Ben buna inanıyorum. (...) Evet, biz diriliş erleri, son peygamberin sancağı altına sığınıyoruz. Bu sancağın yere düşmemesi görevimizdir, varoluş hikmetimizdir.

Bu sancak, Allah'a inanma sancağıdır. Bu sancak, insanın putların önünde eğilmemesi, onları yerle bir etmesi, insanın insan veya eşya önünde ezgince ve alçalarak baş eğmesine sebep olan köleliği ortadan kaldıracı, insanı gerçek özgürlüğe ve teslimiyete ulaştırıcı hakikat sancağıdır." (1995 b: 11).

Hızır'la Kırk Saat'in aşağıya aldığımız dizelerini Karakoç'un bu sözleri ışığında değerlendirdiğimizde "peygamberlerin izinden gitme"nin bütün bir dünyayı aydınlığa, sancılardan/sıkıntılardan kurtuluşu erdireceği düşüncesinin apaçık savunulduğunu görürüz:

*Bir sancak kaygılanıyor
Sancısından dünyanın
Erleri yeni yeni yerleşiyor yerlerine Ârafın
Işıkları bir kez daha yanıyor cennetteki davanın (23. bölümden, Hızır'la Kırk Saat, Karakoç 1969 a: 57).*

Hızır, 8. bölümde, Hz. Zülküf'le konuşmasında, Hz. Peygamberin insanlık için gelişini "gül" imgesi etrafında müjdeliler ve bütün nebiler/peygamberler, aslında o "Gül"ün gelişi içindir. Dolayısıyla nebevî silsile "Allah'a inanma sancağı"nın elden ele aktarılmasını sağlamıştır ve son sancaktar Hz. Peygamberdir:

*Benim kitabım bu kadardır
Yazıtım kısadır
Anıtım yoktur
Bahar senin öncün
Güz benim artçım
Yaz İsanın
Kış Yahyanın
Bahar yaz güz kış
Ben sen İsa ve Yahya
Bir gülü yetiştirmek için
Yaratılmışız
Şükür Tanrıya (8. bölümden, Hızır'la Kırk Saat, Karakoç, 1969 a: 18).*

Hızır'la Kırk Saat'te "Allah'a inanma sancığı" nı taşıyan "hakikat sancaktarları"nın Miraç hadisesinin konu edildiği dizelerde "son hakikat sancaktarı" Hz. Peygamberin imamlığında namaz kıldıkları ifade edilir ki bu durum, insanlık tarihi boyunca gelen nebilerin/peygamberlerin son peygamber Hz. Peygamberin sancaktarlığında bulunduğu göstermektedir:

*Peygamber imamdı
Kıldılar namaz
Melekler ve peygamberlerle
Miraç gecesi
Kudüste (32. bölümden, Hızır'la Kırk Saat, Karakoç 1969 a: 92).*

Hızır, gittiği bir kentte iki çocuğun konuşmalarına "kulak konuğu" olur. İki çocuk Hızır'ı tarif ederken aslında Hz. Peygamberi tarif ederler. Hızır'la Kırk Saat'te, çağrı apaçık Hz. Peygamberin çağrısıdır ve "Kur'an kentlere sinmiştir" (33. bölümden, Hızır'la Kırk Saat), (Karakoç 1969a: 100). Görünen Hz. Peygamberden başkası değildir:

*Bugün iki çocuğun konuşmasına kulak konuğu oldum
Biri beni öbürüne çiziyordu
Hızırın çizgileri derindir diyordu
Su ısltıdır karanlıkta gözleri
Sağ kolunun çizgisi parlarsa
Tanda bir palmye gibi
Sol kolu karanlık kış gecesi
Yaşı hep altmış üç
Yüzü yeni gelmiş bir vahiy gibi
Gözlerinin önünde hep rahman sûresi canlanır
Kalbi hep yasin okur
Kulağında ilk ayetlerin depremi
Ben Hızırı gördüm kardeşim
Ermişler için topluyordu zeytinleri
Konuşması hint ilahisi
Ürküntüsü çocuk çilesi
Genellikle dağ havasını taşıyan biri
Yemesi bir gülün dirilişi (7. bölümden, Hızır'la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 15).*

Yukarıdaki dizelerde Hızır'ın, en ideal insan tipi olan Kâinatın Efendis'i'ne benzetilişi, bir çocuk muhayyilesiyle örnek şahsiyet olarak İslam peygamberinin seçilişi, şairin benimsediği ve tebliğine, doğrusu telkini-ne yöneldiği dünya görüşünün bir sonucudur (Karataş 1998: 248).

Hızır, Hz. Peygamberi, bütün dünyaya, insanlığa muştulamayı Hz. İlyas'la birlikte bir görev olarak üzerine alır. Nebevî silsilenin son halkası, "Allah'a inanma sancağı"nın son sancaktarı Hz. Peygamber dünya için, insanlık için yeniden doğuşun, dirilişin, baharın, kurtuluşun habercisidir, en kutlu muştudur:

Ölen İnsan

Al tutmuş toprağı alkışlamadan

Biz yeşilin yıldönümünü kutlayalım

Baharı muştulayalım

Enlemlere boylamlara

Sabır yatırına

Adı Mehmet olan çocuğa

Müthiş bir ruhun tıbbi gibi (13. bölümden, Hızır'la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 31).

Sezai Karakoç'un "İnsanoğlu, ilk idrak basamaklarında, kendi iç yolculuğuna, iman ihtiyacı ve amacıyla başlar. İskender-i Zülkarneyn ile Hızır'ın karanlıklar içinde yolculuklar yapıp âb-ı hayatı aramalarıyla sembolize edilmişti klasik edebiyatta insanın bu iç yolculuğu." (1995 c: 36) şeklindeki sözleri, Hızır'la Kırk Saat'te Hızır ve âb-ı hayatın temsil ettiği kavramlardan birinin de imana erme, Allah'a gitme adına yapılan içsel yolculuk olduğunu ortaya koyucu niteliktedir.

Hızır'la Kırk Saat'in 9. bölümünde Müslümanların Allah'a iman noktasında oluşturdukları koro "bengisu korosu"dur ve Müslümanların, iman edenlerin hepsi içsel yolculuğun sonunda âb-ı hayattan içmiştir, Allah'a ulaştıkları için ölümsüzlüğe ermişlerdir. Bu bağlamda ileti açıktır: Namaz, oruç gibi ibadetlerle yapılan kalbi yolculuk insanı Allah'a götürür. Dolayısıyla İslamiyet, kişiye âb-ı hayat sunar; onu, Hızır gibi diri ve ölümsüz kılar:

BENGİSU KOROSU

Biz bir Hızırız ama belki bin Hızır gibi

Biliriz yeryüzünde bengisu illerini

Namazda yürüyoruz ışıldayan meşalelerle

Oruçta aydınlığız İsayla Meryemle

Kulağımızda hep Zebur düğünleri

Düşümüzde İncil şölenleri

Ufkumuzda Tevrat ülkeleri

Sina dağında yapraklar

Ve Kur'an ordusunu

Başkentlere götüren bir kumandan gibi

En soy arap atının üstünde

Dimdik duran bir başkan gibi

Bengisu alayının önünde (9. bölümden, Hızır'la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 20).

Zaten Karakoç, Hızır ile Kırk Saat'te 'yol/yolculuk imgesi'yle verdiği Kur'an, namaz, oruç, peygamberlere iman gibi iman noktalarıyla Allah'a götüren içsel yolculuğu, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I* adlı eserinde şöyle açıklar: "Yol, Allah'ın bizim için Kendine doğru çizdiği ve çektiği yol. Yaratılış, ruhun, sınırlı âlem ve şartlı dünya ile bağ ve ilişki kurması demek olduğundan, Yol'un ancak aranarak bulunması bir kıral haline geldi. (...) Sırtında binici, atın, üzerinde koşusunu tamamlayacağı yol, dosdoğru yol, kıldan ince kılıçtan keskince yol, Allah'ın yolu, İslam." (1995 ç: 16-17).

Karakoç'un, *Diriliş Muştusu* adlı eserinin "Diriliş Gecesi" adlı bölümünde ortaya koyduğu şekliyle hem bireysel hem de toplumsal hayatta İslamî düşünüş/duyuş tarzının dirilişine dair dileğini, Hızır ve âb-ı hayat kavramlarının anlamsal çerçevesi içerisinde vermesi, Hızır ile Kırk Saat'te "Hızır" ve "âb-ı hayat" kavramlarının simgesel anlamlarını, çağrışımsal değerlerini hangi düzlemde değerlendirmemiz gerektiğine dair ipuçları vermesi bakımından önemlidir: "Duamız odur ki, bu âb-ı hayat yürüyüşünde (*Diriliş Gecesi yürüyüşünde*) Hızır kılavuzluk etsin" (1985 a: 17).

ÇAĞA VE İNSANLIK TARİHİNE DÜŞÜLEN NOTLAR

Bir sorgulamadır Hızır ile Kırk Saat: Çağı sorgular; hatta bütün bir insanlık tarihidir sorgulanan. Şiirin hemen başında başlayan sorgulama, sonuna kadar devam eder. Sorgulamada ilk ulaşılan sonuç açıktır: İnsanlık tarihinin pek çok döneminde olduğu gibi çağ hastadır, bunalımdadır, mutsuzdur, karanlıktadır.

Hızır ile Kırk Saat'te çağın içinde bulunduğu bunalım, hastalık, mutsuzluk, karanlık; dizelerde Hızır'ın, yolculuğunda uğradığı kentlerin yaşantısına/durumuna dair tespitleri ve Hızır'ın kentler ve insanlar karşısındaki duygu hâli aracılığıyla ortaya konur:

Bu çok sağlam surlu şehirden de geçtim

...

El uzatmaya değer

Soluk alır bir nesne bulamadım

...

Bu katı bu sert kente gelmeseydim

...

Aradığım bu ülkede de yok

Taşlar hatıra yazılamayacak kadar

Fazla kararmış (1. bölümden, Hızırla Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 7).

Hızırla Kırk Saat'in hemen başında Hızır aracılığıyla dikkate sunulan kent imgesi, Karakoç'un "Çağın en çok çağrıştırdığı ve çağımızı en çok çağrıştıracak kelime 'buhran'dır. Eskinin 'tufan'ı yerine şimdi 'buhran' var. Eskiden veba salgını olur, insanlar sokaklarda bitler gibi kırılırdı; şimdi 'buhran', ruhları kıran bir modern vebadır. Eskiden, cüzzamlılar vadisinde, insanların etleri lime lime dökülür, kabar kabar kabardı. Şimdi, buhran bölgesinde, ruhlar, toz haline geliyor, kum ufak oluyor, bir akdarı ekmeği gibi dağılıyor." (1988a: 28) şeklindeki ifadelerinin şüresel imgeye dönüşmesidir. "El uzatmaya değer soluk alır bir nesne"nin olmayışı, kentın "katı, sert" oluşu, "aranılanın o ülkede de bulunamayışı", "taşların hatıra yazılamayacak kadar fazla kararmış" olması, duygu değeri bakımından çağa dair olumsuzlukları çağrıştırmaktadır ki "ölüm" ve "karanlık" çağrışımıyla insanların içinde bulunduğu hastalığı, mutsuzluğu, buhranı işaret eder.

Hızırla Kırk Saat'te çağa dair öne sürülen temel düşüncelerden biri şudur: Çağın içinde bulunduğu buhran, bunalım, mutsuzluk; insanlığın, varoluşunu ilahî kaynaktan koparmasından ileri gelir. Hızır, gezdiği kentlerin karanlığını, katılığını, sertliğini, mutsuzluğunu anlatırken ilahî kaynaktan kopuşa şöyle dikkat çeker:

Her evde kutsal kitaplar asılıydı

Okuyan kimseyi göremedim

Okusa da anlayanı görmedim (1. bölümden, Hızırla Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 7).

Karakoç, varoluşu, varoluşun amacını şöyle açıklar: "Allah, insanı, kendisine tapması için yarattığını açıklıyor Kutsal Kitabında. Yaratılış sebebini arayan insan, sorunun cevabını burada bulacaktır. Varoluş hikmeti, Allah'a tapmasıdır insanoğlunun. Bütün öbür oluşumlar, bunun hazırlığından ibaret." (1985b: 17).

Hızırla Kırk Saat'in öne çıkardığı temel düşüncelerden biri "Tanrı inancı, varoluşun temelidir." (1980: 134) önermesinde anlam bulur. Varoluş, Allah'ın varlığıyla tükenip var olmaktır, varoluşun anlamını Allah'la/Allah'tan bilmek, yüzümüzü çevirdiğimiz her yerde onu görmektir:

Tükenin var olun varlığıyla Varlığın

Ki göreceksiniz kesin kesin

Yüzünüzü nereye çevirseniz çevirin

Odur var olan var eden

Biçim veren değiştiren (40. bölümden, Hızırla Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 124).

Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere Hızırla Kırk Saat, "mutlaklık âleminin bu dünya penceresinden görülmesini, fizikötesinin (Tanrı ve ahiret inancı gibi) gündelik hayatın içerisine yerleştirilmesini, Tanrı'nın boyasıyla boyanmayı" (Karakoç 1988b: 6-8) varoluşun anlam kazanması adına bir zo-

runluluk olarak sunar ki “bu duyguyu yitiren çağ hangi bakımdan nice zengin olursa olsun, gerçekte yoksuldu” (Karakoç 1988 b: 7-8). Zaten varoluş, Tanrı’ya konuk olmaktır. Bu dünya Tanrı’nın bizi ağırladığı ilk konukevidir (Karakoç 1995 c: 29). İnsanın işi Tanrı’yladır. Gerisi, çer çöp ve köpükten ibarettir. Aradığımız hep odur (Karakoç 1995 c: 36).

Bu çerçevede Hızır la Kırk Saat’te çağın sorgulanması ontolojik bir boyut da kazanmıştır. Hızır la Kırk Saat’te varoluşun anlamı, varoluş-Yaratıcı ilişkisi, varoluşu ölümle ilişkilendirme, ölümden öte’ye dair dersler çıkarma gibi noktalarda ontolojik değerlendirmelerde bulunulmuş ve sonuç olarak varoluş, ilahî kaynağa bağlanmıştır.

Hızır la Kırk Saat’te yukarıdaki dizelerde de görüldüğü üzere çağın sorgulanışı, varoluşun anlamı, varoluş-Yaratıcı ilişkisi bağlamında “put” kavramı simgesel bir anlam kazanmıştır ve Hızır la Kırk Saat’te “put” kavramının özel olarak irdelenmesi gerekmektedir.

Hızır la Kırk Saat’te öne sürülen düşünceye göre çağın içinde bulunduğu bunalımın temel nedeni insanın “put” lar yaratmasıdır. “Put” dinî terminolojideki anlamsal, çağrışımsal karşılığını da ortaya koyacak şekilde çağın içinde bulunduğu bunalımın nedeni olarak dikkate sunulmuştur. Çağın insanı, varoluşunu Yaratıcı’dan koparan, ‘metafizik’i unutturan, ilahî kaynaktan uzaklaştıran “put” lar edinmiştir kendisine. Hızır la Kırk Saat’te “put”, bireysel ve toplumsal boyutta metafizik öğeleri (Allah’ı, ölümden öte’sini vb.), gündelik hayatın dışına çıkaran, iman/inanç noktasında insanı maddeye esir eden her şeyi imlemektedir. Çağın içinde bulunduğu bunalıma, karmaşaya, dağınıklığa neden olan insanların yarattığı “put” lardır. Hızır la Kırk Saat, aynı zamanda “put” ları kırmaya bir çağrıdır:

*Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz
Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz
Kadının üstün olduğu ama mutlu olamadığı
Günlere geldim bunu bana öğretmediniz
Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim
Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
Bunu bana öğretmediniz
Kardeşim İbrahim bana mermer putları
Nasıl devireceğimi öğretmişti
Ben de gün geçmez ki birini patlatmayayım
Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini nasıl
sileceğimi öğretmediniz (2. bölümden, Hızır la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 7).*

Bu dizelerde Kur’an’ın çeşitli sûrelerinde (Enbiyâ (21) 52-64. âyetler, Meryem (19) 41-49. âyetler, Mümtehine (60) 4. âyet, Saffât (37) 83-99. âyetler, Şuarâ (26) 69-103. âyetler, Zuhruf (43) 26-

27. âyetler) geçen Hz. İbrahim'in, puta tapıcılık nedeniyle babası ve kavmiyle karşı karşıya gelişi, onların putlarını kırması ve bunun sonucunda ateşe atılması gibi olaylara göndermede bulunmaktadır. Hızır, Hz. İbrahim'in "put"ları nasıl devireceğini öğrettiğinden ancak insanların zihinlerine, kalplerine, konuşmalarına, yazdıklarına yerleşen "put"ları silmenin, devirmenin zorluğundan bahseder. Mermerden, taştan yapılan putları kırmak, devirmek kolaydır, ancak kelimelerdeki "putları" silmek, zihniyeti değiştirmek zordur.

Yukarıdaki dizelerin dile getirdiği düşünceyi anlamak adına Karakoç'un "çağın kelimeler iklimi"ne dair değerlendirmesine göz atmak yeterlidir:

"Kelimeler, üzüm bağlarının yakalandığı filoksera hastalığı gibi bir hastalığa yakalanmış. Kelimeler, hastalıklı üzümler gibi pas tutmuş. (...) İnsanın özünden uzaklaşmış, kopmuş, neredeyse eşyanın arasına karışmış. Konuşan insan, sarf ettiği her kelimenin, etten kopan her parça gibi ruhtan kopan bir parça olduğunu unutmuş gitmiş. (...) Dua olup hep gök katına çıkarılacağına, cüruf olup yeraltına indirile indirile, gün yirmi dört saat kurşun bulamacına batırıla çıkarıla, ruhla, Kutlu Kitapla, Cebrail'le dostluğunu yitirmiş, eşya ülkesine sürgün edilmiş, üslûbuna tertip hatalarından doğan bir üslûp ortak olmuş, berrak bir dağ kaynağı gibi akan yazıların ağırlığını çekemediği, ancak kırık, dörtgen kenarlı, sert köşeli Latin vadisinden yaşayabilen cüzamlı kelimeler... (...) İlhamdan, vahiy terbiyesinden, sadık rüya ateşinden, dağ yakısından, zeytin, çam ve hurma ağaçlarının çiğlerinde yıkanmış olmaktan, seherden ve pınar çağiltısından, sancak hıştırtısından, secde zuhurlarından, tekbir ve salâvatların bereketinden mahrum kelimeler.

Çağın kelimeler iklimi. İnsan, bu kelimeler tablosunda can vermeden, kelimelerin kıyametini çağıran sûr, insanın kıyamet sûrundan önce üflenmeden, sözlere can veren, kelimelere balrengi bir fecrin ölümden sonraki dirilmesini başışlayan ilâhî kelâma dönmek gerek." (1986 a: 159-160).

Bu nedenledir ki Hızır ile Kırk Saat'te "İslamî düşünüş/duyuş tarzının dirilişi, yeniden doğuşu" ile birlikte "zihniyet" in değişeceği, kelimelerin hastalıktan kurtularak aydınlığa ulaşacağı, ilâhî kelâma dönüleceği inancı ortaya konur. Hızır, her ne kadar "kâğıtlardaki, kelimelerdeki, sözlerdeki" putları tek başına kıramamaktan yakınsa da, şiirde put-kırıcı adres olarak Hz. Peygamber'i gösterir. Çağın içinde bulunduğu karanlıktan, hastalıktan, bunalımdan kurtulmanın yolu; her çağın hastalığına, bunalımına ilaç olan nebevî silsilenin son halkası Hz. Peygamberin yoluna, bu yolun -İslamiyet'in- götürdüğü ilahî kaynağa ermektir. Tez açıktır: Çağın kurtuluşu Hz. Peygamberde -İslamiyet'te-, onun rehberlik ederek ulaştıracağı ilahî kaynaktır. İslamiyet'in dirilişi, çağın içinde yeniden doğuşu, di-

sezai karakoç

ŞİİRLER

I

hızır ile kırk saat

3. Baskı

diriliş yayınları

zayn edici' bir uygarlık olarak yeniden yeşermesi, insanı maddenin esaretinden kurtaracak, çağın karanlığına, bunalımına, hastalığına çare olacaktır:

Çek bizim için de çileyi
Getir bütün yığılara
Gözde ve içteki yaralara
Çelikten onarış olan o ilk kelimeyi
Hıranın minyatürü
Bile en güçlü bir doktordur bize
...
Kalk ey
Örtülere bürünmüş peygamber
Bu sıtmayla iyi edeceksin
Tifoları vebaları
İnsanlığı kâğıt kâğıt
Buruşturan cüzzamı
...
Seher çocuklarının
Tek kentini
Sen bildireceksin
Dünya geldi geleli

En önemli haberi (34. bölümden, *Hızırla Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 105-107).

Kısacası "peygamber izi, vahiy nişanı", insanın yitirdiği cennet işaretlerdir. Peygamber izi, kalbi diri tutan öz olduğu için kalplerden çekilişi onulmaz bir boşluk, bir anlamsızlık doğurmaktadır ve bu nedenle insan ruhu, aşırılığını, peygamber izinden ayrılmayı pahalı ödüyor (Karakoç 1980: 37). Karakoç için, insan yaşamının cennete dönüşü, insan hayatındaki anlamsızlığın, boşluğun sona erışı yeniden "vahiy nişanı'nı, peygamber izi'ni" takip etmekten geçmektedir.

Karakoç'un *Hızırla Kırk Saat*'te "put" kavramıyla insanın iç ve dış dünyasında Allah'la arasına giren bütün dünyevi heves, arzu, istek, nesne/şey'leri ifade ettiğini anlıyoruz. Zaten Hz. Peygamber, "içteki yaralar"ın da doktorudur.

Karakoç'un şu ifadeleri *Hızırla Kırk Saat*'te "put" kavramını nasıl yorumlamamız gerektiğine dair ipuçları vermektedir: "Put diken, puta tapmayı hortlatan, puta tapan asırdır bu asır. İnsanlığın en büyük yanılması, ortak sevgi ve saygı alanında oldu çağımızda. İnsan, kalbinin bağı Tanrı'dan kopararak eşyaya, güçlü görülen insanlara, düşüncelere ve sistemlere bağlıyor. Bu bağlamı, şöyle veya böyle ölçülü bir bağlanış sanmayın. Bu, aklın veya sağduyunun kabul edeceği veya mazur göreceği bir ilgi değil, irrasyonel bir bağlanış, adeta bir tapıştır. İnsan çağımızda gönül tarlasına durmadan put diyor: Kendi türettiği eşyaya, kendi kur-

duğu sisteme veya kendinin yücelttiği insana tapmak yoluyla kendine tapmaya çalışmakta belki de." (1980: 88). *"İçimizdeki putları kırmadan dış putlara mahkûm olmaktan kurtulamayız."* (1985 b: 20).

Dolayısıyla, "put"ları devirmek, kırmak, insanın İslamî duyuş ve düşünüş tarzını gündelik hayatında pratiğe geçirmesi kadar, içsel bir yolculuk yaparak ilahî kaynağa yönelmesi, Hz. Peygamberin yolunu idrâk etmesidir. Karakoç, "put" kırma ile içsel yolculuk arasındaki ilişkiyi dinî-tasavvufi çerçevede şöyle izah eder:

"Tasavvuf terimleri içinde 'sefer der vatan' (yurtta yolculuk) diye belirtilen prensipten kastedilen de iç yolculuktur. Yani 'manevî oluşum yolculuğu'. Çünkü: İnsan için gerçek yurt, Tanrı Yolu'dur. Ve gerçek yolculuk, Allah'a doğru gitmeyi amaçlayan yoldur. Bu yolculuk, Rahman'dan gelen esinti yönündeki yolculuktur. (...) Ufukta gözden kaybolmamacasına yol gösteren ay yolculuğu, gerçek yeşillik, Hızır yolculuğudur. Ashab-ı Kehf, 'çile'nin, Hızır ile Musa Aleyhisselam yolculuğu ise (sefer der vatan), yani 'sır yurdu yolculuğu'nun sembolleridir. Bu çileye kapanış ve sır yolculuğu, iç putların kırılışı içindir. Dış putların kırılışı gücüne erdiren put kırılışları. Millet, kültür ve medeniyet hayatlarında da, iç ve dış putların kırılışından sonradır dirilişin başlangıcı. Onların da (sefer der vatan)ları vardır. Ashab-ı Kehf dönemleri, Hızır'la yolculuk dönemleri vardır (1985 b: 21-22).

Bireysel ve toplumsal yaşamda Hz. Peygamberin yolunu takip etme, ilahî kaynağa gitme, Allah'a yönelme, dolayısıyla Allah'la aradaki "put"ları devirerek "manevî oluşum yolculuğu" gerçekleştirme; kentleri rahata, huzura, mutluluğa erdirecek, "kuruyan şehirler" Allah'ın rahmetiyle "gençleşeceklerdir":

Kuruyan şehirler vardır

Hızır

Ay bölünüşünden dökülen

Tüveçler taşır onlara

Ve o kentler

Bir akşam

Gençleşirler (31. bölümden, Hızır'la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 84).

Diyebiliriz ki *Hızır'la Kırk Saat*, "İslamiyet, Allah'la insan arasına ne konulmuşsa, engel olarak ne dikilmişse onu yıktığından, devirdiğinden; insanın kafasına, kalbine ve ruhuna girip orada dikilmiş putları ortadan kaldırdığından insanı huzura erdirir." (Karakoç 1968: 36) inancını ortaya koyarken insanlığa da mutluluk vaat eder.

Yukarıdaki dizelerde Hz. Peygamberin 'Şakkul Kamer (Ayn İkiye Bölünmesi) Mucizesi'nden bahseden Kamer Sûresi (54)'nin "Kıyamet saati yaklaştı, ay yarıldı. Bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve 'süregelen bir büyüdür' derler. Yalanladılar, nefislerinin arzularına uydular." şeklindeki ilk üç âyetine göndermede bulunularak Hz. Peygamber çağrıştırılmaktadır. Hz. Peygamberin inanmayanları, peygamberliğine ve dolayısıyla Allah'a inandırmak için ayı ikiye bölmesi mucizesi anıştırılarak Hz. Peygambere inanmanın, Peygamber yoluna girmenin, Allah'a yönelmenin bir kurtuluş olduğu

iletisi verilir. Dizelerde Hz. Peygambere inanan, dolayısıyla Allah'a yönelen insanların başına ayın bölünüşünden ortaya çıkan tüveyç (çiçek tacı) yağar ki bu da Allah'ın rahmeti olarak 'ödüllendirme' imidir. Rahmeti, ödüllendirmeyi imleyen, bir başka öge ise "kuruyan şehirlerin gençleşmesi"dir.

Karakoç için "varoluş, bir yitik cennetin ortaya çıkarılışı dâvâsıdır" (1968: 60) ve Hz. Peygamber, cennetin ta kendisidir. İnsanlık için Hz. Peygamberi bulmak, onun yoluna girmek yitik cennetin, bulunmuş cennete dönüşmesi demektir (1968: 100-101). Dolayısıyla hem bu dünyayı cennete dönüştürmek hem de öteki dünyada cennete ulaşmak, Hz. Peygamberin izini, "vahiy izi"ni takip etmekten geçer.

Karakoç'a göre insanın, kendisiyle Allah arasında engel teşkil eden ve kendi eliyle yarattığı "put"ları devirmesi, ilahî kaynağa yönelmesi, bir ayağı dünyadayken gözlerini ebediyete çevirmesi ölüm düşüncesiyle, "ölüm dikkati"yle (Karakoç 1980: 38) doğrudan ilişkilidir. Ölüm, insan için en büyük ibret kaynağıdır. Ölüm düşüncesi, "ölüm dikkati", insanın, pratik yaşantının içine inancı, metafiziği, Allah'a imanı, ölümden sonra dirilme ve ebedî hayatın var olduğu düşüncesini yerleştirmesi için önemlidir. Karakoç, İnsanlığın Dirilişinde "ölüm dikkati"ni şöyle izah eder:

"Ölüme dikkatini yitirmiş bir uygarlık içindeyiz. Ölümün yeter bir vaiz olduğunu unutmuş bir uygarlık. (...) Evet, ruh, ebediyetten irak, günübirlikte yaşayamaz hep. (...) Ölmeden önce ölmenin yolunu araştırmak ve bunu bin bir dallı bir ağaç gibi ruhta ve toplumda sistemleştirmek. Öldükten sonra dirilmenin (basubadelmevtin) abstre ve konkrete anlamlarına ermek ve bunu pratik yaşantının her saniyesinde bile gözcü ve bekçi kılmak. Ölüm dikkatini, ruhumuzun en iç niyetlerinden, en dış davranışlarımıza, toplumun yığın olaylarına, uygarlığın en geçici ve en kalıcı kuruluşlarına bir görücü kılmak. Sansür edici olarak değil, eğitici olarak." (1980: 38-42).

Bu bağlamda *Hızır'la Kırk Saat*'te, insanın gündelik yaşam içerisinde sürekli ölüm düşüncesini, "ölüm dikkati"ni canlı tutarak, ölümden ibret alması ve İslam şuuruyla hareket etmesi, zihni ve kalbi aydınlık için önemli bir ögedir ki böylece gerçek anlamda varoluşun sırrına erilmiş olur:

*Bir balık görünce nasıl çarpınırsa bir martı
Gün batınca nasıl çarpınırsa
Boğulmuş bir kuş gibi
Bir deniz
Çocuğu ölünce öyle çarpınır bir anne
Annesi ölünce bir çocuk öyle çarpınır
Çarpın çarpın ki belki görürsün ölümden ötesini
Senin mesleğin bir bakıma bir ölüm mesleği
Bozulmuş saatları ölümle iyi etmek
Ölümlerle açmak kurumuş dudakları
Ölümlerle açmak kapanmış gözleri*

Öleni ölümlle diriltmek
Ölümlle sağ tutmak sağ olanı
Ölümlün ışınıyla görmek
Karanlık gecede
Kara taştaki

Kara karıncayı (22. bölümden, *Hızırla Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 53-54).

Bu bağlamda, Sezai Karakoç, *Hızırla Kırk Saat*'te gündelik hayatın olumsuz eylemlerini Allah'tan uzak kalmaya bağlar. Çağın belirgin karakterini meydana getiren çarpık zihniyet; kent yaşamı içinde kalpsizleşen insanları, vefasızlığı, acımasızlığı, zulmü doğurmuştur. İslam'ın ahlak anlayışının kalplerden, zihinlerden atılması kent yaşamında, toplumsal yapıda insanî ilişkiler bağlamında birtakım olumsuzluklar ortaya çıkarmıştır. İnanç bunalımı yaşayan, Allah'ı unutan çağ, aynı zamanda insanlıktan da uzaktır:

Islak bir ortaçağ yolunu andıran iç sokaklar
Kir
Elden taşarak yüzü oyarak saçları kömürleştirerek geçen oyun kırı
İçinde taşıyıp da bir türlü atamadığın taşra akrebi

...
Her gün bahçesinden
Gül devşirmek isteyen
Senin için güle sabırsızlaşan
O anneyi
Annenin sağlık günlerini
İt it denizin dibine it
Gül yerine elinde bir belgeyle gelen
Henüz atların kokusunu yitirmemiş
Eski tavlalardan bozma
Hastahanelerin alt katlarını
Kule diplerini
En çok hava isterken
Havadan uzaklaştırılmış
Kalp hastalarının yoksul öcünü
Onların sevgisini önce çeviren gençliğin geçişini
Bütün sevgileri sen kendin kendin için öce çevirdin (21. bölümden, *Hızırla Kırk Saat*), (Karakoç 1969: 48-50).

Bu dizelerden yola çıkarak *Hızırla Kırk Saat*'in tamamını dikkate aldığımızda Karakoç'un "gerçek ümanizmanın insanı 'insanî âlem'e yükselten hareket olduğundan İslam'ı gerçek ümanizma olarak gördüğünü, İslamî düşünüş/duyuş tarzının üstün insanlığa varma yolu olduğunu, Tanrısız bir üma-

nizmanın, insancıl olmayacağı, gerçek ümanizmanın İslam'ın insanı Tanrı'ya doğru götüren, onu gerçek anlamda insan olmaya götüren Tanrı yolu ümanizması, hakikat ümanizması olduğu" (1986 b: 139-140) şeklindeki düşüncelerinin Hızır'la Kırk Saat'e aksettiğini görmekteyiz. Bu nedenle, Karakoç, Hızır'la Kırk Saat'te siyasî bir tavır sergileyerek çağın kurtuluş reçetesi olarak İslamî düşünüş/duyuş tarzının (topyekûn İslam uygarlığının) dirilişinin tek çare olduğunu ve insanlık tarihinde izler bırakan ideolojilerin tükendiğini, çağın insanına mutluluk getirmeyeceğini (Maddecî zihniyetle hareket eden, metafiziği dışlayan, Allah'a inancı inkâr eden ideolojiler, insanların yüzyıllardır yaşadığı bunalımın, karanlığın esas sebebidirler.) açıkça ifade eder:

Evrin günlük sularla

Devrim irinle kanla

Bizse dirilişi gözlüyoruz

Bengisu bengisu kayna ve çağla (9. bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 21).

Bu dizeler Karakoç için "din'in yalnızca 'mistik' bir sorun olmadığını, aynı zamanda dünyasal bir sorun da olduğunu" (Oktay 2008: 527) göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca İslamî düşünüş/duyuş tarzının (topyekûn İslam uygarlığının) dirilişinin "bengisunun kaynaması ve çağlaması" şeklinde ortaya konulması, Karakoç'un Hızır'la Kırk Saat'te 'Hızır' ve 'âb-ı hayat/bengisu' kavramlarını, şiirin anlam boyutuna ne kadar işlevsel taşıdığını bir kez daha göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Zaten Karakoç, *İnsanlığın Dirilişi* adlı eserinde Marksist felsefeye, devrimci anlayışa açıkça şöyle karşı çıkar: "Eskinin 'mümin' kavramının yerine 'devrimci'yi koyma yenikliği içinde ezgin bir çağ bu. İnanç yitirmenin sürüngenliği." (1980: 51).

MEDENİYET TEZİ: DİRİLİŞ

Hızır'la Kırk Saat'in tematik olarak kurucu ögesi, 'din'dir, 'inanç'a çağrıdır, 'derleniş toparlanış, diriliş, yeniden doğuş' -ki bu diriliş topyekûn İslam uygarlığının dirilişidir- saatinin geldiğini muştulamadır. *Hızır'la Kırk Saat*, bir medeniyet tezini sunma, savunma şiiridir. Medeniyet tezi şudur: İslam uygarlığının çağın içine yerleştirilmesi, dirilişi, yeniden doğuşu; insanlığı kurtuluşa, mutluluğa ve yitirdiği cenneti bulmaya götürecektir. Bu çerçevede *Hızır'la Kırk Saat*, 'an'ı, geçmiş ve gelecek çizgisinde din (İslamiyet), uygarlık (İslam uygarlığı), metafizik (Allah ve İslamiyet'in çizdiği metafizik boyut) yönünden değerlendirir; İslam uygarlığının kavramları ışığında sorgular ve açıklar. Sonuç olarak da İslam uygarlığını bir medeniyet tezi olarak öne sürer, savunur.

Zaten İslam uygarlığının bir medeniyet tezi olarak savunulması yalnız Karakoç'un Hızır'la Kırk Saat'ine özel bir durum değildir. Karakoç için "diriliş" düşüncesi onun yaşam felsefesine ait bir düşüncedir ve eserlerinin başlıca izleğidir. Karakoç, "diriliş" kavramıyla özetlediği medeniyet tezini şöyle izah eder: "Temel tez; 'medeniyet tezi'dir. Kimse medeniyet tezinin karşısına başka tez çıkarmasın. Çünkü: söylediğimiz Medeniyet, zaten iman ve İslam medeniyetidir. İman ve İslam bu medeniyetin merkezi, çekirdeği, tohumudur." (1995 ç: 72).

Karakoç için İslam uygarlığının dirilişi, 'İslam'ı çağın içine yerleştirmek' düşüncesinin uygulamaya geçirilmesidir:

"Hedeflerimin en önemlilerinden biri de, kendi uygarlığımın, yani inandığım uygarlığın, hakikat olarak benimsediğim ve ta özünden kavrayarak ruhuma ve hayatıma geçirmeye, mal etmeye niyet ve azmettiğim İslam medeniyetinin kendini tam anlamıyla çağda yansır bulmasıdır. Yani onu çağa uydurmak değil, çağın ona uymasına çalışmak.

Evet, inancıma göre, Müslüman, inanmış kişi, daima çağdaş olmalı. Ama neyle çağdaş olmalı? Başkalarıyla çağdaş olmak değil, burada kastettiğimiz çağdaşlık. Kendi kendisiyle çağdaş olmalı. İdeal İslam'la çağdaş olmaya çalışmalı sürekli olarak.

Geçmişteki büyük İslam yaşantısına hayran olmakla yetinmemeli. O yaşantıyı bugün de gerçekleştirmeyi bir görev bilmeli." (1995 b: 27).

Hızır'la Kırk Saat, "medeniyet tezi"nin/diriliş düşüncesinin dinî terminoloji kullanılarak yaşam-din-uygarlık kavramları çerçevesinde açıkça savunulduğu bir şüirdir. Temel düşünce/tez şudur: "Müslüman ufuklardan doğan aydınlık/parıltı bütün bir çağın karanlığını ortadan kaldıracak, kentlere huzuru getirecektir":

*Geldi derleniş günü
Derleniş toparlanış vakti
Artık her gün her gece
Bir kadir günü ve gecesi
Kur'an iniyor dağlardan tepelerden
...
Bir vahiy uğultusu arılarda
Karıncalarda hikmet suskunluğu
Barışı ve çalışkanlığı sağduyunun
Derleniş toparlanış diriliş saati
Geldi
Yükseldi bir ağartı Müslüman ufuklardan (40. bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 124).*

Karakoç için "İslam'ın Çağı Diriltmesi" (1986 c: 50); çağı, insanlığı, toplumları içten içe kemiren yalanı, sahteciliği, puta tapıcılığı, zulmü, şiddeti ortadan kaldıracaktır:

"Bir nevi çağın sorumlusu değil tutsağı durumunda bulunan İslam, insanlığın ıstırabına çare olacak iksiri kalbinde ışık saçan bir cevahir gibi saklıyor.

Çağı ve gelecek zamanı diriltecek 'kırklar'ı diriliş çekirdeğini sükün ettirecek Kur'an iksirini göğsünde saklıyor İslam. İnsanlığın hayat iksiri, onun sıcak anne memelerinden emilecek süttür. 'Kırklar'da sembollenen çağın diriliş çekirdeği, hakikati yeniden gerçekleştireci kadronun temel çe-

kirdeği iradesini yürürlüğe koymazsa, 'kara kırklar' diyeceğimiz yalanın, sahtenin, putatapıcılığın, zulmün, şiddetin çekirdek kadrosu ön plana geçer" (1986 c: 50).

Hızır'la Kırk Saat'te "medeniyet tezi" çerçevesinde dikkati çeken bir diğer nokta ise şudur: İslam'ın dirilişi; Müslümanları, layık oldukları yaşama götüren yoldur. İslam'ın çağın içine yerleştirilmesi, özellikle yüzyıllardır tarih sahnesinde itilip kakılan, ezilen, zulme uğrayan Müslümanların da kurtuluşu anlamına gelir. Müslümanlar, İslam uygarlığının dirilişiyle birlikte yeniden tarih sahnesinin ön sıralarındaki yerlerini alacak ve insanlığın mutluluğu için aydınlık yolu göstereceklerdir. Tabii ki mutluluğa, aydınlığa götüreceği yolda rehber Hz. Peygamberdir. İslam uygarlığının dirilişi demek Hz. Peygamberin yolunun yeniden doğuşu demektir. Hz. Peygamber, kurtuluşun adıdır:

Karınca azabına uğratılmış Müslümanların

En yoksulu insanların

En çok ezilmiş

Ezilmişlerin bile ezdiği

Acılarından yenilgileri

Susan susturulan

Değiştirilip dönüştürülen

Tarihi eksitilen

Faydalanılan şelâlesinden

Ama içecek sudan yoksun edilen

Sökülüp atılan coğrafyasından

...

Götürülüp uçurum kıyasına

Bir ölü kuzgun gibi bırakılan kenti

Güneşin batmakta erken davrandığı

...

Ölüm dirim toplantısında

Bir gül ansızın patlayıp açılacak bir saksıda

Ve kalkacak bir insan ayağa

Ve ışık ışık ışık

Arkasında solunda ve sağında

Ve uzatacak ellerini dışarıya

Ah bu ne beyaz ne beyaz

Musanın elleri

Ve yüzü İsa yüzünün benzeri

Sonra bir değişim daha

Bir değişim daha

Kendinde özetleyen bütün peygamberleri

*Son peygamberin kendisi sanki
Hızır da işi bitip de aradan çıkan köprülerin en yükseği
Mehdi (39. bölüm'den, Hızır ile Kırk Saat), (Karakoç 1969: 121-122).*

Bu dizelerden ve de *Hızır ile Kırk Saat*'in tamamından anlaşılacağı üzere Karakoç için asıl mesele "yeni bir dünyanın kurulması, yeni bir insanın doğmasıdır" (1980: 143). Karakoç'a göre "Diriliş uygarlığı/hakikat uygarlığı; gerçek ve canlı metafiziği ve gerçek Tanrı inancı ile putlaştırmaların her türlüünü yıkıcı, sun'iliklere meydan vermeyici, Tanrı-insan-doğa bağıntısını yeni baştan kurucu Hakikat Uygarlığının son ve mükemmel açılımı olan İslam Uygarlığının özüne, ruhuna, kaynaklarına, bütün insanlığa, tabiat ve tabiatüstünü, fizik ve fizikötesini, insan ruhunun sırlarını perspektifine alan derin ve geniş bir bakış açısıyla, tekrar dönmekle gerçekleştirmesini oluşturabilecektir." (1980: 143). Bu çerçevede *Hızır ile Kırk Saat*'in sunduğu "medeniyet tezi"nde temel felsefe; insanoğlunun Allah'ı kalbî, ruhî, aklî boyutta içselleştirmesi, gündelik hayat pratiğini de bu düşünüş/duyuş ekseninde gerçekleştirmesidir. Diriliş, Allah'a dönüşür:

*Tükenin var olun varlığıyla Varlığın
Ki göreceksiniz kesin kesin
Yüzünüzü nereye çevirseniz çevirin
Odur var olan var eden
Biçim veren değiştiren
Dağıtan toplayan
Hiç olmamışa çeviren
Bir çırpıda gelip
Geçmişe döndüren zamanı
Sesi seslendiren yeri yerlendiren
...
Bir kan pıhtısından meniden
Bir insan türeten
...
Her çağ bir başka ses
Duyulan mızrabından
Doğmamış ve ölmeyen
Gelmemiş ve gitmeyen (40. bölüm'den, Hızır ile Kırk Saat) (Karakoç 1969 a: 124-125).*

Hızır ile Kırk Saat, 'mutlu gelecek' inancının tezahürüdür ve bu nedenle dirilişi, yeniden doğuşu, derlenip toparlanışı 'muştulamak', insanlara bireysel ve toplumsal yaşam için 'aydınlık/mutlu gelecek vaat etmek' söz konusudur. Şiirin hemen başındaki "kararmış, katı, sert," kentlere İslamî düşünüş/duyuş tarzının dirilişi inancıyla aydınlık sabahlar 'muştulanır, vaat edilir':

Ey kutlu anne günaydın
Ey doğan çocuk günaydın
Kabaran deniz
Günaydın
Koşan mustu kölesi günaydın
Günaydın bütün insanlar
Günaydın yeryüzünün yüz akı Müslümanlar
Günaydın
Kur'an Cebrail
Günaydın
Sür İsrail
Günaydın başbuğlar
Fetih sûresinin
Gerçekleştirimi ordular
Mevlüt yazan şairler
Umutsuz insan için
Ufuklarda
Toz koparan veliler
Yüreğinde bir denizi
Çalkalayan kadınlar
Günaydın
Alnında ter birikmiş
Ekmeğini kendi
Elinden devşirmiş
İşçiler
Sabır yaprakları
Kur'anı kentlere sindiren
Kişi sulh zamanı
Gözün aydın olsun
Günaydın (33. Bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*) (Karakoç 1969: 99-100).

Karakoç için İslam'ın çağın içine yerleştirilmesi, İslam uygarlığının dirilişi demek, "bugünü, yüzyıl yüzyıl geriye doğru geçmişle bağlantılamak", "geçmiş ve çağı birlikte devreye sokmak" demektir. Bu çerçevede şöyle der:

"Bugünü, yüzyıl yüzyıl geriye doğru geçmişle bağlantılayarak, Peygamber Efendimiz devrine kadar götürme gereğini vurguluyoruz. Büyük Medeniyetimizi eşsiz bir yelpaze gibi düşünmeliyiz diyoruz. İmam-ı Azam da, İmam-ı Gazali de, Muhyiddin-i Arabî de, Mevlâna da, İmam-ı Rabbani de, yani her değerimiz medeniyetimizin temel taşıdır. Bu değerlerimizle irtibat kuramayan ya da kurmayan, kendi yapısını onların kurdukları

rına bina etmeyen hareketler, o boş çağdaşlık iddialarıyla, tabii ki, köklü bir çıkış yapacak gücü hiçbir zaman kendilerinde bulamayacaklardır. Kısır bir çember içinde dönüp durarak, güneşten mahrum bir kış soğukluğunda yanıp kavrulacaklardır. Geçmiş ve çağı birlikte devreye sokmak: yeni çıkışın yolu budur. Ve yeni Altın Çağın zafer sesleri, ancak o zaman kulaklarımıza ulaşabilir.” (1995 d: 26-27).

Bu bağlamda Hızır Kırk Saat'in, İslam uygarlığının topyekûn dirilişini bir tez olarak sunuşu, İslam uygarlığının “temel taşı” niteliğindeki şahıslara göndermelerde bulunmayı, hayatlarına, İslam uygarlığına hizmetlerine vurgu yapmayı, onlar etrafında gelişen olayları ve eserlerini anırtırmayı da beraberinde getirmiştir. Çünkü İslam uygarlığının “temel taşı” olarak görülen şahıslar yüzyıllarca İslam ruhunu temsil etmişler, insanlığa aydınlığı muştulamışlardır. Çünkü Karakoç'a göre: “İslam ruhu, muştudan muştuya koşarak zamani kateder. İmam-ı Gazali bir muştudur, Muhyiddin-i Arabî bir muştı. Mevlâna bir muştudur, İmam-ı Rabbani bir muştı. Her müceddit, yenilenme muştularını getirdi İslam toplumuna. Her alanda muştular geldi bize.” (1995c: 119). Bütün bunlar dikkate alındığında görüyoruz ki Hızır Kırk Saat'te Hızır ve 'konuşan-ben' tarihsel yolculukta İslam uygarlığının coğrafyasında da seyahat ederler ve İslam uygarlığının “temel taşı” olan şahıslara, yaşadıkları şehirlere de uğralar:

Şamdayız

Mevlâna ve Mesnevi

Muhyiddin ve Yasin

Şems ve Füsus

Şems nasıl değiştirdi

Bengisu sarnıçlarından geçirerek

Mevlâna Celâleddini

Ve Yasin bir delikanlı biçiminde

Ağır ölüm hastalığında

Nasil iyileřtirdi İbn-i Arabiyi

Mekke çatısında Füsusun ve Fütuhatin yapraklarını ayıklayan

Güneşin yağmurun ve rüzgârın yardımcısı kimdi (25. bölümden, Hızır Kırk Saat), (Karakoç 1969: 61).

Bağdattayız

...

Hallac-ı Mansur'un

Kur'an okuyan yüreğinden

Bir ışık kapabilir miyiz

Eriyen gözlerinden

...

Açıldı Muhyiddinin kabri

“Ürkme Mansur, benim” dedi

Bir deniz kabardı sanki

*Denizde elektrik balıklarının gizleri
Ayazmada bir çini
Dağıldı vücut
Kimisinde bir parça kaldı Mansurun
Kimisinde darağacının izi (26. bölümden, Hızır la Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 63-64).*

Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere Hızır la Kırk Saat'te dikkati çeken noktalardan biri de İslam uygarlığıyla özdeşleşen kentlerin öne çıkarılmasıdır. Çünkü İslam uygarlığının dirilişi, şehirlerin ruhunun dirilişi demektir. Karakoç'un temel felsefesi, İslam'ı çağın içine yerleştirmek olduğundan şehirlerin ruhunun yeniden dirilmesi bu doğrultuda önemli bir noktadır. İslam uygarlığının dirilişi, bütün Müslümanların arzusudur ve hepsi diriliş eridir, dirilişe hizmet eder. Dolayısıyla İslam uygarlığının topyekün dirilişi, kentlerin 'biz bilinci'yle, 'kolektif bilinç'le hareket etmesi ve "diriliş"e katılmasına bağlıdır. Hızır la Kırk Saat'te İslam uygarlığıyla özdeşleşen kentler, mekânsal formların ötesinde, kolektif bilincin yansıdığı, diriliş düşüncesinin neşvünema bulduğu formlar olarak karşımıza çıkar:

*Mursiyede Tunusta Mısrıda
Kudüste Mekke de Konyada
Malatyada Şamdayız
Yolları bir urgan gibi
Ayağına sarmış Muhyiddiniz
Güneş hep arkada biz öndeyiz
Durmamacasına açılmış bir kabiriz
Surlara işlemiş bir ölüyüz
Duvarlar geçmiş bir diriyiz
Başkanın önderin başkentinde
Bir darağacı var ki
Onun önünden geçerken
Bir anda
Mansur olup asılan Muhyiddiniz
Hızır olup suda
Anadoluda
Bir ses duyup
Dönüp duran
Hızır ı görüp Şems diyen
Mevlâna olan
Bir dervişiz
...
Bir site kuran sabah yelinden
Bir uygarlık secdeden*

Kütüphaneleri meleklendiren

Muhyiddin-i Arabi değil miyiz (27. bölümden, Hızır ile Kırk Saat), (Karakoç 1969: 65-66).

Karakoç'un, "medeniyet tezi" içerisinde şehirlerin dirilişine dair düşünceleri şöyledir:

"Kutlu şehirlerin ruhları, geceleri gözlere görünen gibi uyanacaklardır. Bursa'nın, İstanbul'un, Konya'nın, Diyarbakır'ın, Erzurum'un, Şam'ın, Bağdat'ın, Buhara'nın, Semerkand'ın ve baş safta Mekke'nin, Medine'nin ve hepsiyle birlikte Kahire'nin, Kuala-Lumpur'un, Bingazi'nin, İslam-Âbad'ın, Dârüsselâm'ın ruhları dirilecektir. (...) Kentler, ölümün kırılışından tüten alevlerde yıkanacaklar ve kutlu sancağı altında diri kümbetler olarak toplanacaklardır." (1985 a: 13-14).

Dolayısıyla Hızır ile Kırk Saat'te de görüldüğü üzere medeniyet tezi çerçevesinde kolektif bilincin bir tezahürü olarak şehrin ruhunun dirilişini arzulama, umut etme, bu inancı dillendirme ve bu inancın gerçekleşeceğini söyleme "zaman ve tarihin İslam perspektifinden görülmesidir" (Karakoç 1995b: 17) ki "dinin, Karakoç için yalnızca 'mistik' bir sorun değil, dünyasal bir sorun olduğunu" (Oktay 2008: 527) göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç: Sonuç olarak diyebiliriz ki Hızır ile Kırk Saat'te felsefi düşünce, iman noktasından hareketle dünyayı anlamaya, anlamlandırmaya ve değiştirmeye yöneliktir. Yalnızca anlamak, anlamlandırmak, sorgulamak değil; aynı zamanda değiştirmektir başlıca amaç. Hızır ile Kırk Saat, Türk şiirinin başlıca izleklerinden biri olan mistik konulara yönelişin, ölüm, hayat, varoluş, Tanrı kavramlarının sorgulanışının ötesinde "diriliş, yeniden doğuş" ve "sevgi"nin beyanı için bir bildiridir. "Kuran'ın arşın manifestosu" olarak sunulmasının şiiridir:

Zaten yoktur bir yenilgi süresi

Her süre bir bakıma fetih süresi

Her âyet bir ülkeye bedel bir erdir

Her süre cihana bedeldir

Kur'ansa arşın manifestosu

Reddin reddi protestosu

Her eri Hızır olan bir ordu

Başbuğların başbuğu

Öç değil öç kırandır

Sevgisidir

Evrenin memesinden sevgi sağandır (35. bölümden, Hızır ile Kırk Saat), (Karakoç 1969 a: 110).

Açıkça söylenebilir ki Hızır ile Kırk Saat'in tematik olarak kurucu ögesi, 'din'dir, 'inanç'a çağrıdır, 'derleniş toparlanış, diriliş, yeniden doğuş' -ki bu diriliş topyekûn İslam uygarlığının dirilişidir- saatinin geldiğini muştulamadır:

Geldi derleniş günü

Derleniş toparlanış vakti

Artık her gün her gece
Bir kadir günü ve gecesi
Kur'an iniyor dağlardan tepelerden

...
Bir vahiy uğultusu arılarda
Karıncalarda hikmet suskunluğu
Barışı ve çalışkanlığı sağduyunun
Derleniş toparlanış diriliş saati
Geldi

Yükseldi bir ağartı Müslüman ufuklardan (40. bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 124).

Hızır'la Kırk Saat, şiirin başlıca figürü olan Hızır'ın şahsında ve çağrıştırdığı kavramlar etrafında dikkate sunulduğu şekliyle "yeni insanı yeşertmek için" zaman/mekân sınırı olmaksızın yapılan yolculuktur, yolun sonu iman/inanç noktasında dirilişe, yeniden doğuşa çıkar. Yolculuk "varoluşun kaynağı Allah"a doğrudur:

Tükenin var olun varlığıyla Varlığın
Ki göreceksiniz kesin kesin
Yüzünüzü nereye çevirseniz çevirin
Odur var olan var eden

Biçim veren değiştiren" (40. bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 124).

Başlıca erek Hızır'ın şahsında ilahî olan'a gitmek, ilahî olan'ı vermektir. Çağa, insanlara, kentlere tarihsel ve ruhsal "dirilişi, yeniden doğuşu" muştulamak ve insanların, çağın kurtuluşunun "İslam uygarlığının dirilişi" yle, Hz. Peygamberi rehber edinmekle, ilahî kaynağa yönelmekle mümkün olacağı iletisini vermektir ki bu da "dirilişin, İslam uygarlığının dirilişinin birinci safhası olan şuur uyanışı, şuur dirilişi" (Karakoç 1986ç: 66) safhasını gerçekleştirmeye hizmet etmek demektir.

Hızır'la Kırk Saat, iman/inanç noktasında "diriliş" düşüncesinin belirlediği çerçevede varlığa, varoluşa, insanlığa, yaşama dair İslamî düşünüş/duyuş tarzının yarattığı paradigmanın şiirsel ilanıdır. Karakoç, İslamî düşünüş/duyuş tarzının yarattığı paradigmayı pek çok şiirinde ve düzyazılarında ortaya koyar. Bu paradigma, "çağ içi yürüyüş"le insanlara sunulur ve geleceğe yönelir. "Maddeyi aşkın bir anlam uğruna", "öteyi amaçlayan", ilahi kaynağa yönelen değerlerden müteşekkil "mesaj" niteliğinde bir paradigmadır. Karakoç, "Yürüyüş" adlı yazısında şöyle der: "Bu bir yürüyüştür. Bizimki, çağ içinde bir yürüyüş. Bir mesaj yürüyüşü. Maddeyi aşkın bir anlam uğruna yürüyüş. Öte amaçlı bura yürüyüşü (1986 b: 175).

Karakoç'un inancı odur ki "Müslüman mevsim ve iklimlerden sıçrayan kelimeler" (40. bölümden, *Hızır'la Kırk Saat*), (Karakoç 1969 a: 124)"in ilan ettiği paradigma, pratikte:

*Kendini bırakarak evrenin koştuğu o Bütüne
Bir kanat çırpmasıyla karıştığı Varlığa
Düzeltilip dünyayı yeniden
Toplumunu diriltten insanı erdiren
Şeytani bir duvar ucunda sıkıştıran
Dam saçaklarında kovalayıp
Eski sınırına iten
Kentlere mutluluğu
Bir ikinci anıtı gibi getiren (40. bölümden, *Hızır ile Kırk Saat*), (Karakoç 1969: 124).*

uygulamalarla insanlığı, çağı, kentleri, bireyi; maddeyi aşma'ya, öte'ye, ilahî kaynağa götürür. Bu nedenle *Hızır ile Kırk Saat*'teki yolculuk, "Yitik Cennet"i aramakla başlar, bulmakla biter.

Kaynakça

- EROĞLU, Ebubekir, *Sezai Karakoç'un Şiiri*, Bürde Yayınları, İstanbul, 1981.
KARAKOÇ, Sezai, *Kıyamet Aşısı*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1968.
KARAKOÇ, Sezai, *Hızır ile Kırk Saat*, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1969 a.
KARAKOÇ, Sezai, *Mağara ve Işık*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1969 b.
KARAKOÇ, Sezai, *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1980.
KARAKOÇ, Sezai, *Diriliş Müstusu*, Diriliş Yayınları İstanbul, 1985 a.
KARAKOÇ, Sezai, *Gündönümü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1985 b.
KARAKOÇ, Sezai, *Günlük Yazılar II Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986 a.
KARAKOÇ, Sezai, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986 b.
KARAKOÇ, Sezai, *Çağ ve İlham II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986 c.
KARAKOÇ, Sezai, *Günlük Yazılar III Sür*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986 ç.
KARAKOÇ, Sezai, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1988 a.
KARAKOÇ, Sezai, *Edebiyat Yazıları I*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1988 b.
KARAKOÇ, Sezai, *Yitik Cennet*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995 a.
KARAKOÇ, Sezai, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995 b.
KARAKOÇ, Sezai, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995 c.
KARAKOÇ, Sezai, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995 ç.
KARAKOÇ, Sezai, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995 d.
KARATAŞ, Turan, *Doğru'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998.
LEKESİZ, Ömer, "Diriliş ve Uygarlık", Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, *Hece dergisi*, Yıl 7, S 73, Ocak 2003, s.20-39, 2003.
OCAK, Ahmet Yaşar, *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Türk Kültürünü Arş. Enst. Yayınları, Ankara, 1999.
OKTAY, Ahmet, *İmkânsız Poetika*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008.
ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, TDV Yayınları, Ankara, 1993.
SU, Hüseyin, "Diriliş Düşüncesi ve Yöntemi", Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, *Hece dergisi*, Yıl 7, S 73, Ocak 2003, s.6-19, 2003.